

Norsk institutt for naturforskning,
Egil Bendiksen,
21. mars 1989.

1. INNLEDNING

Formålet med befaringen var å kunne framlegge en foreløpig oversikt over edellauvskogstyper og vurdere skadevirkninger som påføres området hvis Saugbruksforeningens forslag om papirfabrikk ved Tista blir vedtatt.

Området er tidligere undersøkt av Geir Hardeng, og Miljøvernavdelingen, Østfold fylke har befart området en dag i 1985. Konklusjonen den gang var at området representerer betydelige verneverdier. Videre fastslås det at området bør bli nærmere vurdert med tanke på sikring etter Naturvernloven og at verneverdiene ikke bør negativt påvirkes inntil dette kan skje.

Denne foreløpige rapportering er foretatt på grunnlag av en dags feltbefaring 20. mars. Etter en uvanlig mild vinter var blomstringen av hvitveis og flere av lauvtrærne i full gang. Til tross for årstida var det mulig å grovklassifisere skogtypene. Med hensyn til urtesjiktet var det bare vinter- og eviggrønne arter som kunne registreres, og det kan foreløpig ikke gjøres noen verdivurdering av områdets floristiske kvaliteter utover det som er registrert tidligere. I hvor stor grad dette er mulig ved endelig rapportering (1/6) vil være avhengig av vær- og sesongutvikling i de kommende uker.

2. UNDERSØKELSESONRÅDET

Området ligger på grunnfjellsbergarter og utgjør ei sørvendt bratthelling i forkastningssonen Iddefjorden - Tistedalen, Halden kommune. Lokalklimaet er svært gunstig, og det er rapportert om en rekke varmekrevende, særlige og sørstlige plantearter.

Arealet ligger i hemiboreal (boreonemoral) sone.

Inngrepet innebærer bygging av en ca 400 m lang bygning ovenfor riksvei 21 mellom Saugbruksforeningens nåværende industriområde og Ankers. Det vil bli sprengt bort store steinmasser, og det vil oppstå en inntil 45 m høy skjæring i berget på baksida.

Det aktuelle området utgjør vestre delen av en større edellauvskog på ca 500 dekar over en lengde på omlag 5 km.

3. FLORA

Alle de edle lauvtrærne unntatt vintereik er registrert; ask, lind, alm, sommereik, bøk, spisslønn og hassel. Av varmekjære urter for øvrig (fra det totale edellauvskogsområdet) skal nevnes humle, maurarve, smørbukk, rødkjeks, korsknapp, klourt, som stort sett preges av visne bøkeblad. Krattsjikt mangler bortsett fra spredte individer av ung bøk. Enkelte partier domineres av hvitveis som utnytter lyset før lauvsprett. Et stort felt har også tett bevoksning av skavgras. Denne type bøkeskogsutforming er svært spesiell og synes ikke tidligere å være rapportert fra Norge.

Andre arter rapportert fra bøkeskogen er smyle, hengeaks, gaukesyre og gullris. Taggmose (*Atrichum undulatum*) og lundmosearter (*Brachythecium* spp.) er flekkvis vanlige i bunnsjiktet. Mot veien ender bøkeskogen i en fuktig kant med ask og vårkål.

Hovedparten av skogen tilsvarer Deschampsio-Fagetum (delvis som noe rikere utforming).

4.3 Alme-lindeskog

Det aktuelle arealet ovenfor Ankers er dominert av typen alme-lindeskog (*Ulmo-Tilietum*). Tre- og busksjiktet er artsrikt med alm, lind, hassel, lønn, ask, hegg, osp, rogn og selje. Våraspektet er dominert av hvitveis, og gaukesyre og lundrapp er vanlige. Vivendel forekommer lokalt hyppig. Taggmose og lundmoser er vanlige i bunnsjiktet. Fuktige søkk og bekkekanter skiller seg ut ved innslag av ask, iøynefallende buskas av rødhyll og en del fuktighetskrevende arter som krypsoleie og krattmjølke. Vårkål er dominerende i østlige partier. I de mellomliggende deler som utgjør storparten av arealet mangler ask, mens alm og lind øker i mengde.

De øvre deler (nedenfor topparti med furu og eik), fra dalsøkket ovenfor den lille grenda opp for Ankers og østover ovenfor traktorvei, er velutviklet og lite påvirket. De nedre delene (østligste del av planlagt byggeareal) utgjør stort sett yngre suksesjonsstadier på skråning dannet som fylling fra traktorveien. Deler av dette arealet er sterkt forsøpelt. Skavgras dominerer større partier, og de kulturbetingete artene svalerurt og skvallerkål utgjør stedvis viktige innslag. I notat fra fylket angis også svartorstrandskog, gråor-heggeskog og gråor-askeskog.

4.4 VERDIVURDERING

Bøkeskog er sjelden i Østfold, bare en lokalitet (Rygge) er vernet, og skogen ved Skonningsfoss må karakteriseres som klart verneverdig. Eikeskogen vest i området synes også å være verdifull. Eikeskog er ikke representert i edellauvskogsplanene for Østfold, og det er her snakk om en forekomst av relativt betydelig, lite berørt areal. Det er eneste sted i kommunen der denne skogtypen er registrert med areal av noen betydning. Ellers skjellrot, blåmunke, svalerot, sanikel og bergmynte. Lokaliteten for skjellrot er i følge fylkesnotat eneste kjente lokalitet i Østfold utenom Jeløya.

4. VEGETASJON

I det følgende er artsinventar og fysiognomi beskrevet for planlagt utbyggingsområde og umiddelbar nærhet. Artslistene reflekterer kun arter som var synlige under befaringen og må suppleres seinere.

4.1 Eikeskog

Det høye kolleområdet hvor de ytre delene er foreslått bortsprengt, representerer en økologisk gradient fra skrinn, berglendt furuskog med innslag av eik via fattig, eikedominert skog til konkave partier med flere treslag og innslag av noe mer krevende arter. Det er relativt stort areal med skrinn grunn hvor furu og eik dominerer sammen i tresjiktet. Mange av eiketruer har relativt kraftige dimensjoner. Slyngplanten vivendel er et karakteristisk innslag. Røsslyng og smyle er vanlige. Videre kan nevnes blåbær, tyttebær, mjølbbær, småsyre, hårsveve og tjæreblom. I bunnsjiktet forekommer en del laver, som pigglav (*Cladonia uncialis*) og syllav (*C. gracilis*), dessuten vanlig sigdmose (*Dicranum scoparium*). På grunne partier er heigråmose (*Racomitrium lanuginosum*) og rabbebjørnemose (*Polytrichum piliferum*) typiske. Svært karakteristisk er store steinblokker dekket av fargelav (*Parmelia saxatilis*) og vanlig flettemose (*Hypnum cupressiforme*). I de konkave partiene inngår eik mer spredt og osp er viktigste treslag. Bunnen preges av ei tett matte med smyle. I fuktige partier inngår også sølvbunke. Det er mange steder relativt tett krattsjikt av trollhegg. Denne skogtypen tilsvarer blåbæreikeskog (*Populo-Quercetum*).

I de noe rikere eikeskogspartiene inngår arter som knollerteknapp, markjordbær, gaukesyre, hvitveis, hengeaks, spisslønn og hassel.

Eikeskogen på dette platået er velutviklet og lite påvirket som følge av sin vanskelige tilgjengelighet. Fuktighetsvariasjonen og gradienten fra de bakre partier med tettere skog og ut på de lysåpne, berglendte stupkantene preger fysiognomien. De dypeste sprekkene går over i fuktig alme-lindeskog beskrevet under 4.3.

4.2 Bøkeskog

Lia ovenfor riksvei 21, umiddelbart fra planlagt fabrikkbygningens østlige ende omtrent ved hovedporten til Ankers, og østover på oversida av Skonningsfoss, utgjøres av bøkeskog. Skogen er opprinnelig plantet, men må være svært gammel. Trærne har kraftige dimensjoner, og lite lys når ned i den svært bratte lia i ytre deler av fylket fins en del kulturpåvirkete eikelunder i følge fylkesnotatet. Alme-lindeskogen har fine utforminger i de øvre deler, men de deler som utgjør østre del av selve byggeområdet er sterkt påvirket. Denne typen fins svært naturlig og velutviklet i det store edellauvskogspartiet ovenfor Fosselsken, lenger øst.

4.5 ANBEFALINGER OG KONKLUSJON

Som enkelttelement er bøkeskogen den del som allerede nå kan fastslås klart verneverdig. Hvis utbyggingen blir vedtatt, er det svært viktig at det ikke blir gjort inngrep øst for en linje sør-nord for hovedporten til Ankers. Alme-lindeskogen der østligste delen av selve fabrikkbyggingen er planlagt, er som delement av mindre verdi, mens eikeskogen i vest foreløpig er vanskelig å vurdere i større sammenheng.

I følge fylkesnotatet er edellaauvskogen i Tistedalen med stor sikkerhet det største edellaauvskogsarealet i Østfold. Skogen har stort mangfold av vegetasjonstyper. Det er helt klart at det undersøkte arealet må sees i sammenheng med totalarealet av edellaauvskogen og at det må foretas en grundigere undersøkelse som omfatter hele skogen. En kort tur ovenfor Fosseløken har allerede avslørt at dette partiet peker seg ut som svært interessant, mens de østligste deler foreløpig er ukjente. En totalundersøkelse er blant annet viktig for å danne grunnlag for forvaltningen til å vurdere samlet en edellaauvskog av så stor utstrekning og hvilken forringelse det eventuelt vil innebære at noe av den vestligste delen blir nedbygd.

Edellaauvskog i Norge utgjør nordgrensa for de mellom-Europeiske nemorale edellaauvskoger. Svært mange lokaliteter er nedbygd eller hardt negativt belastet. Skogen i Tistedalen er botanisk interessant ut fra mangfold, størrelse og totalt sett beskjedne grad av ytre påvirkning.

Natur i Østfold, suppl. 3:39. 1994

Saugbrugs nye papir-gigant (PM-6) i Halden

Norske Skogs ny-anlegg av en papirmaskin-fabrikk ("PM 6") langs Tista i 1988-91, ødela et betydelig areal med meget verneverdig edelløvskog, og dermed deler av et område med høyt biologisk mangfold. - Imidlertid førte gigant-inngrepet i naturen, med enorme masse-forflytninger, også til noe positivt: Nye effektive, moderne rensanlegg ble også bygget for hele fabrikk-området. Dette har ført til en betydelig bedring av forholdene i Iddefjorden, der bunndyr-faunaen og

fiskelivet nå vender tilbake. - Men i bunnsedimentene ligger enorme mengder med "gamle synder" av tykke sedimenter med bl.a. cellulosefibrer- og tungmetall-rester. Dette bør bare få bli liggende i ro, under friskere sedimenter som gradvis avsettes over. Et annet minus, er den nye fabrikkens store behov for ferskt trevirke, dvs. et enda større behov for skogsbilveier, tømmerkjøring på offentlig vei og helårsdrift i skogene.

Red.

